

**Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського**

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Ректор Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського**

_____ проф. Н.ЛАЗАРЕНКО
« ____ » _____ 2020 р.

ПРОГРАМА І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

з теоретичного курсу російської мови

для вступу на ОС магістра

за спеціальністю 035.034 Філологія. Слов'янські мови і літератури

(переклад включно) (російська)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма вступного екзамену з теоретичного курсу російської мови складена на базі дисципліни «Сучасна російська мова».

До програми вступного екзамену увійшли теоретичні питання із сучасної російської мови, що ставлять за мету демонстрацію теоретичних знань з усіх розділів лінгвістики.

Оскільки реалізація завдань підготовки магістра спирається на комплексну філологічну підготовку, то в програму вступного екзамену введені питання, що стосуються досягнень сучасної лінгвістики тексту, когнітивної та комунікативної лінгвістики.

ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗНАНЬ І ЯКОСТІ ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ З ТЕОРЕТИЧНОГО КУРСУ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ

Вступник до магістратури повинен знати:

- одиниці різних рівнів системи мови;
- закони і правила їх функціонування, поєднання, варіювання і модифікації в мові;
- сучасну наукову лінгвістичну термінологію;
- основні наукові роботи по історичній та сучасній русистиці;
- вітчизняні лінгвістичні традиції і досягнення сучасного мовознавства (сучасні наукові школи, концепції і напрямки).

Вступник до магістратури повинен вміти:

- застосовувати на практиці отримані теоретичні відомості;
- здійснювати облік нормативного, нейтрального, індивідуального, функціонально-стилістичного застосування мовних одиниць всіх рівнів мови;
- активно і ефективно користуватися науковою лінгвістичною і лексикографічною літературою.

ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ЕКЗАМЕНУ З ТЕОРЕТИЧНОГО КУРСУ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ

1. Російська мова. Загальні відомості.

Формування літературної мови в XVII-XIX ст. Вплив старослов'янської мови.

Загальнонародна мова та її різновиди. Російська літературна мова, її основні ознаки. Поняття «літературної норми». Функціональні стилі книжно-літературної мови: науковий, офіційно-діловий, публіцистичний. Територіальні діалекти російської мови (північно-, південно-, середньоруські). Їх характерні особливості.

Соціальні та професійні жаргони (арго). Сфера їх вживання й характерні особливості.

Російські письменники про багатство й виразність російської мови.

Статус і функції сучасної російської літературної мови.

Російська мова – одна зі світових мов.

Об'єкт, предмет, завдання курсу «Сучасна російська мова». Розділи курсу. Мовні одиниці, що вивчаються в кожному розділі.

2. Російська графіка. Алфавіт.

Співвідношення між буквами й звуками.

Графіка як система співвідношень між буквами алфавіту й звуками. Багатозначність терміна «графіка».

Походження й склад російського алфавіту. Особливості російського алфавіту. Співвідношення між буквами й звуками російської мови. Складовий принцип російської графіки. Позначення м'якості приголосних на письмі. Позначення звуку [J].

3. Російська орфографія

Орфографія як сукупність встановлених і обов'язкових правил, за допомогою яких усне мовлення передається на письмі буквами алфавіту.

Сутність морфологічного принципу російської орфографії.

Фонетичний принцип. Розбіжність морфологічних і фонетичних написань в російській та українській мовах.

Історичні (традиційні) та диференційні написання в російській мові. Написання разом, окремо і через дефіс. Вживання великої літери. Правила переносу частин слова з рядка в рядок.

3.1. Правопис голосних і приголосних у різних морфемах

Правопис голосних у корені. Ненаголошені голосні, що перевіряються. Чергування голосних в коренях *бер-* / *бир*, *блест-* / *блист-*, *гар-* / *гор-*, *дер-* / *дир*, *жиг-* / *жег*, *зар-* / *зор-*, *кас-* / *кос-*, *клан-* / *клон-*, *лог-* / *лож-*; *мер-* / *мир-*, *мак-*

/мок -, пер- /пир-, плав - /плов-, раст - /рос, равн - /ровн -, стел - /стил-, скак - /скач -, тер - /тир -, твар- /твор-, чет - /чит -. Голосні о-е після шиплячих в корені. Голосні ы - и після Ц в корені. Правопис літери Э.

Правопис приголосних у корені. Дзвінки й глухі приголосні. Подвійні приголосні. Написання коренів зі спрощенням приголосних. Великі літери у власних назвах. Вживання Ъ і Ь.

Правопис префіксів. Голосні Ы та И після префіксів. Префікси на З - і С-. Префікси *пре-* і *при-* .

Голосні після шиплячих і Ц в суфіксах і закінченнях. Правопис суфіксів і закінчень іменників, прикметників, дієслів, дієприкметників. Правопис числівників та займенників.

Правопис прислівників. Правопис службових частин мови.

4. Фонетика й фонологія

Російська фонетика як наука про звуковий склад російської мови. Основні фонетичні одиниці. Методи вивчення фонетики: метод безпосереднього спостереження, інструментальні методи. Соціофонетика. Об'єкт вивчення описової, історичної, порівняльної й загальної фонетики. Звукове членування мови. Фраза. Мовний такт. Фонетичне слово. Склад. Звук.

Аспекти вивчення звуків мови: акустичний, анатомо-фізіологічний, лінгвістичний. Фонологія як розділ фонетики, що вивчає систему фонем російської мови.

Поняття про фонему, алофони. Співвідношення між поняттями «фонема» і «звук мови». Сильні й слабкі позиції фонем. Гіперфонема. Московська і Ленінградська фонологічні школи.

Диференційні й інтегральні ознаки фонем. Основні відмінності в системі голосних і приголосних фонем російської мови в зіставленні з українською.

4.1. Артикуляційна і акустична характеристика звуків російської мови

Загальні умови утворення звуків мови. Принципи розмежування голосних і приголосних звуків. Голосні звуки. Класифікація голосних в залежності від участі губ, від місця й ступеня підйому язика.

Голосні звуки в сильних і слабких позиціях. Характеристика голосних в мовному потоці. Якісна й кількісна редукція голосних. Приголосні звуки. Класифікація приголосних за місцем та способом творення, за наявністю або відсутністю голосу, за наявністю або відсутністю палаталізації.

4.2. Зміни приголосних у мовленнєвому потоці

Основна причина зміни приголосних у мовленні. Оглушення дзвінких приголосних у кінці слова. Суть явища асиміляції. Асиміляція приголосних за

глухістю-дзвінкістю. Відсутність зміни глухих приголосних перед сонорними і перед [в], [в']. Асиміляція за місцем і способом творення. Сутність фонетичного процесу дисиміляції приголосних.

4.3. Чергування голосних і приголосних фонем

Позиційні та історичні чергування звуків.

Обумовленість позиційних чергувань живими фонетичними нормами сучасної російської мови.

Сутність морфологічних чергувань в російській мові. Чергування [о] і [э] з нулем звука.

Чергування [о] з [э] після приголосних первинного й вторинного пом'якшення.

Чергування голосних [э] - [о], [о] - [а], [е] - [а], [о] - [и] в коренях слів.

4.4. Історичні чергування приголосних

Чергування [г] - [ж], [к] - [ч], [х] - [ш]. Нечастотність чергувань [г] - [з]; [к] - [ц], [х] - [з] в російській мові на відміну від української.

Чергування [к] - [ч] - [ц].

Активність чергувань [ц] - [ч] при словотворенні.

Чергування зубних з шиплячими.

Чергування губних [б] - [бл], [в] - [вл], [м] - [мл], [п] - [пл]; [ф] - [фл].

4.5. Склад. Типи складів в російській мові.

Основні правила розподілу на склади. Наголос в російській мові.

Інтонація.

Склад як найменша звукова одиниця мовного потоку. Характеристика складів в акустичному й фізіологічному аспектах. Типи складів:

- 1) в залежності від кінцевого звуку;
- 2) в залежності від початкового звуку;
- 3) в залежності від наголосу.

Основні принципи складоподілу в російській мові. Суть принципу висхідної звучності. Складоподіл і морфологічне членування слова.

Орфографічний складоподіл – перенесення частини слова з рядка в рядок. Випадки невідповідності фонетичного розподілу на склади й ділення слова для переносу.

Наголос. Фонетична природа словесного наголосу. Ознаки наголосу в російській мові: кількість, якість, сила.

Типи словесного наголосу. Вільний, рухомий і нерухомий наголос.

Енклітики й проклітики в російській мові.

5. Російська орфоепія

Орфоепія як розділ мовознавства, що вивчає й встановлює правила літературної вимови.

Історичні та соціальні основи російської орфоепії.

Норми вимови голосних і приголосних російської мови. Вимова сполучень приголосних [си], [зж], [жж], [жд], [рах], [тч], [дт], [тс], [дс], [кт], [чт].

Особливості вимови поєднання [чн] і [чт] в слові що.

Вимова звуків в деяких граматичних формах.

Особливості вимови деяких слів іншомовного походження.

Голосний [о] в ненаголошених. Голосний [э] в ненаголошених складах.

Причини відхилень від орфоепічних норм.

6. Лексикологія

Лексикологія як розділ науки про мову, що вивчає словниковий запас мови. Співвідношення понять "лексика" і "лексикологія". Лексика російської мови як система.

Слово як основна одиниця лексичної системи мови. Функції слова (гносеологічна, психологічна, соціально-психологічна, естетична, прагматична тощо). Ознаки слова. Похідні й непохідні слова.

Зв'язок між словами й поняттями, їх спільні та відмінні ознаки. Слова, які не виражають понять.

Типи лексичних значень слова: денотативне, конотативне; пряме, переносне; мотивоване, невмотивоване; вільне, невільне; власне номінативне, експресивно-синонімічне. Основні групи лексично зв'язаних значень, фразеологічно зв'язаних, конструктивно зумовлених, синтаксично обумовлених.

Граматичне значення слова.

Прості та складні (полісемантичні) слова. Причини виникнення й значимість полісемії. Розмежування багатозначних слів і омонімів. Функціонально-стилістична роль багатозначних слів.

Прямі та переносні значення. Способи перенесення значень слова: метафора, метонімія, синекдоха. Види метафор. Типи метонімічних перенесень назв.

6.1. Омоніми. Пароніми. Синоніми. Антоніми

Омоніми, причини їх появи (розпад полісемії, випадковий збіг у звучанні російського слова й запозиченого, збіг у звучанні діалектного слова й слова літературної мови, результат фонетичних і орфографічних змін, результат словотворчих або формотворчих процесів).

Явище міжмовної омонімії. Розмежування омонімів і багатозначних слів. Види омонімів: лексичні (повні й неповні), морфологічні (омоформи), омофони, омографи.

Функціонально-стилістичне використання омонімів.

Пароніми – схожі, але не тотожні за звучанням слова з різним значенням. Групи паронімів: однокореневі, різнокореневі. Лексичні синоніми. Поняття синонімічного ряду та його доміанти. Шляхи появи синонімів у мові. Абсолютні синоніми (лексичні дублети). Типи синонімів: семантичні, стилістичні, семантико-стилістичні. Контекстуальні синоніми, особливості їх вживання. Лексичні антоніми. Групи антонімів за сферою й регулярністю вживання, ступенем поширення, за структурою (різнокореневі й однокореневі), за ступенем протилежності (повні й неповні).

6.2. Лексика сучасної російської літературної мови з точки зору її походження

Поняття про власне російську й запозичену лексику. Власне російська лексика, її шари.

Індоевропейські слова – найдавніший шар. Спільнослов'янська лексика.

Східнослов'янська лексика, її семантичні групи.

Власне російська лексика.

Освоєння запозичених слів. Екзотизми, їх семантичні групи. Варваризми, їх відмінність від екзотизмів. Шляхи запозичення: усний і письмовий, контактний і опосередкований. Калькування – особливий вид запозичення. Словотворчі й семантичні кальки. Калькування повне й часткове.

Запозичення зі слов'янських мов: старослов'янізми, полонізми, українські, чеські слова. Старослов'янізми в лексиці російської мови, їх семантичні, фонетичні, словотвірні та морфологічні ознаки.

Запозичення з неслов'янських мов (грецької, латинської, німецької, французької, італійської, англійської тощо), їх фонетичні, словотвірні ознаки.

Запозичення з тюркських мов, їх семантичні групи. Сингармонізм голосних в словах тюркського походження.

Лексичні інтернаціоналізми в російській мові.

6.3. Російська лексика з точки зору її вживання

Лексика загальнонародного вживання. Лексика обмеженого вживання. Діалектна лексика. Професійно-термінологічна лексика. Жаргонізми. Арго як різновид жаргонів.

6.4. Стилiстична диференціяція лексики

Неоднорідність лексики сучасної російської літературної мови. Лексика нейтральна (міжстильова).

Лексика книжних стилів (офіційно-ділова, наукова, газетно-публіцистична). Особливості вживання лексики літературно-художніх стилів.

Розмовно-побутова лексика: загальноновживана й соціально- або мовнообмежена.

6.5. Лексика російської мови

з точки зору активного та пасивного запасу

Поняття про активний і пасивний запас лексики російської мови.

Застарілі слова: історизм та архаїзми. Стилїстична роль історизмів та архаїзмів.

Неологізми, їх семантичні групи. Процес переходу неологізмів до складу загальноновживаної лексики. Неологізми загальномовного та індивідуально-авторські.

6.6. Фразеологія російської мови

Фразеологізм як основна одиниця фразеологічної системи. Відмінні ознаки слова, фразеологізму й словосполучення. Основні ознаки фразеологізмів: відтворюваність, стійкість, цілісне значення, експресивність і метафоричність семантики.

Лексико-семантична характеристика фразеологізмів: явища однозначності (багатозначності), омонїї, синонімії та антонїмії.

Структурна характеристика російських фразеологічних зворотів.

Лексико-граматична характеристика фразеологізмів. Варіанти фразеологічних зворотів. Класифікація фразеологічних зворотів за ступенем їх семантичної неподільності. Поняття про ідіюми.

Фразеологічні звороти з точки зору їх походження. Класифікація фразеологічних зворотів зі стилїстичної точки зору.

Джерела фразеології російської мови.

6.7. Лексикографія російської мови

Словники енциклопедичні та лїнгвістичні (філологічні), їх призначення. Принцип нормативності в побудові словників.

Типи словників за характером описуваного лексичного матеріалу (тлумачні, етимологічні, орфографічні, словники скорочень, орфоепічні, діалектні, історичні, термінологічні, синонімічні, антонімічні, словники паронїмів, омонїмів, іноземних слів, фразеологічні, мови окремих письменників, словники правильності мови, словотворчі, граматичні, зворотні й частотні).

7. Словотвір

Словотвір як вчення про морфеміку і деривацію. Зв'язок словотворчої системи з лексикою і граматикою.

7.1. Морфеміка

Поняття про морфеми. Аломорф, або варіант однієї морфеми. Види морфем. Кореневі й афіксальні морфеми, їх роль у формуванні структури слова.

Поняття про афікси. Види афіксальних морфем: префікси, суфікси, флексії, постфікси, інтерфікси.

Види афіксоїдів. Види афіксів за ступенем активності в процесах словотворення й формотворення: продуктивні, малопродуктивні, непродуктивні. Регулярні та нерегулярні афікси. Матеріальновиражені й нульові морфеми. Критерії виділення нульових морфем: наявність значення й протиставлення матеріально вираженим морфемам. Нульові закінчення і нульові суфікси.

Основа слова. Похідна й непохідна основи. Мотивована й мотивуюча основи. Зміни в складі й структурі слова в процесі історичного розвитку.

7.2. Словотвір (деривація)

Предмет і завдання словотвору. Зв'язок словотвору з лексикологією, фонетикою й морфологією.

Словотвірні значення слова. Словотворчий тип і словотворча модель. Класифікація словотворчих типів: регулярні-нерегулярні, продуктивні-непродуктивні, транспозиційні-нетранспозиційні. Продуктивні й непродуктивні словотворчі типи. Способи словотворення. Морфологічний спосіб творення як основний в сучасній російській мові, його види.

Неморфологічні способи словотвору. Словотворчий аналіз слова.

8. Граматика як наука. Граматичні значення

і способи їх вираження в російській мові. Граматичні категорії.

Граматика як розділ мовознавства, що вивчає граматичну будову мови. Розділи граматики: морфологія і синтаксис, їх взаємозв'язок.

Граматичні значення, граматичні форми, граматичні категорії. Поняття парадигми слова, типи парадигм. Граматичне значення слова. Співвідношення його з лексичним значенням. Способи вираження граматичних значень: афіксація, чергування звуків, наголос, суплетивізм, службові слова, порядок слів, інтонація. Флективний характер граматики російської мови.

Система граматичних категорій в російській мові.

8.1. Частини мови і принципи їх виділення.

Перехідні явища в сфері частин мови

Морфологія як розділ науки про мову, що вивчає слово та його форми. Предмет і завдання морфології. Принципи виділення частин мови в сучасній

російській мові: семантичний, морфологічний, синтаксичний. Службові слова і морфеми. Вигук. Модальні слова.

Класифікація частин мови у вузівській програмі й шкільному курсі вивчення російської мови. Перехід слів з однієї частини мови в іншу. Причини даного процесу.

Загальна характеристика явищ субстантивації, прономіналізації, ад'єктивації, адвербіалізації; препозитивації, партикуляції, інтер'єктивації.

Система частин мови російської мови, представлена в шкільних підручниках.

9. Іменник як частина мови

Іменник, його лексичне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Загальне граматичне значення предметності іменника.

Лексико-граматичні групи іменників. Загальні і власні іменники як індивідуальні найменування або узагальнені назви в ряді однорідних предметів і явищ. Відмінності в граматичних ознаках і в написанні.

Іменники конкретні й абстрактні. Їх значення і граматичні особливості.

9.1. Категорія роду іменників

Категорія роду як одна з найбільш важливих граматичних ознак іменника як частини мови. Формальні показники категорії роду.

Семантичні, морфологічні, синтаксичні засоби вираження роду.

Іменники, що не мають категорії роду. Особливості іменників спільного роду. Відмінність їх від іменників чоловічого роду, які використовуються для назви осіб чоловічої й жіночої статі за родом діяльності.

Визначення роду невідмінюваних іменників.

9.2. Категорія числа іменників

Категорія числа іменників. Значення форм однини і множини.

Граматичні засоби вираження числа. Синтагматичний спосіб вираження числа для невідмінюваних іменників.

Іменники, що утворюють корелятивні числові пари.

Іменники, що мають лише форму однини (*singularia tantum*). Зміна семантики в разі утворення форм множини.

Іменники, що вживаються тільки у формі множини (*prularia tantum*).

9.3. Категорія відмінка іменників

Відмінок іменників. Система відмінків в сучасній російській мові. Прямий і непрямі відмінки. Значення відмінків. Розгляд категорій роду, числа, відмінка іменників у шкільних підручниках.

9.4. Типи відмінювання іменників

Відмінювання – розряд іменників, що мають однакові відмінкові закінчення. Уніфікація відмінкових закінчень.

Іменники 1-ої відміни. Вживання твердих і м'яких варіантів закінчень в залежності від місця наголосу.

Обумовленість варіантних закінчень якістю попередніх звуків. Варіантність закінчень у іменників жіночого роду. Іменники 2-ої відміни. Особливості відмінювання іменників твердої і м'якої груп. Іменники 3-ї відміни.

Іменники, що не належать до жодного з типів відмінювання.

Невідмінювані іменники, їх групи. Синтаксичне вираження граматичних значень їх числа й відмінка.

9.5. Словотвір іменників

Морфологічний та неморфологічний способи. Явище субстантивації.

10. Прикметник як частина мови

Прикметник, його лексичне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Категоріальне граматичне значення – ознака предмета. Граматична залежність роду, числа і відмінка прикметника від іменника.

Лексико-граматичні групи прикметників. Якісні прикметники. Відносні прикметники, їх загальне лексичне значення. Особливі риси відносних прикметників. Присвійні прикметники, їх формальні й семантичні ознаки.

Коротка форма прикметника, її семантика, граматичні особливості.

Ступені порівняння якісних прикметників.

10.1. Словотвір прикметників

Морфологічні способи. Ад'єктивація – перехід інших частин мови в прикметники. Субстантивація в сфері прикметників. Функціонально-стилістична роль прикметників.

11. Числівник як частина мови

Семантична характеристика числівника. Відмінність числівників від слів інших частин мови з кількісним значенням. Морфологічні ознаки числівника. Принципи класифікації числівників. Розряди числівників за значенням. Групи кількісних числівників. Власне кількісні числівники, їх семантико-морфологічні особливості. Дробові числівники, їх граматичні ознаки. Збірні числівники, їх семантика. Особливості сполучуваності числівників з іменниками. Порядкові числівники, їх семантичні особливості й граматичні ознаки. Відмінювання числівників. Особливості відмінювання збірних числівників. Особливості відмінювання простих і складених порядкових числівників. Словотвір числівників. Субстантивації в сфері числівників.

12. Займенник як частина мови

Займенник, його основні функції, семантичні особливості, морфологічні та синтаксичні відмінності від інших частин мови.

Точка зору на природу займенників Ф.Ф. Фортунатова, А.М. Пешковського, Л.В. Щерби, А.А. Шахматова, Л.А. Булаховського. Розгляд займенників як "особливої частини мови" академіком В.В. Виноградовим.

Розряди займенників за співвідношенням з іншими частинами мови: узагальнено-предметні, узагальнено-кількісні, узагальнено-якісні.

Розряди займенників за значенням та за властивими їм граматичними ознаками.

Явище прономіналізація в сучасній російській мові.

13. Дієслово як частина мови

Категоріальне значення дієслова. Морфологічні ознаки дієслова, їх взаємозв'язок.

Лексико-семантичні групи дієслів: назви конкретних дій, станів природи й людини, розумових процесів, сприйняття, мови тощо. Предикативно-синтаксична функція дієслова.

Інфінітив як початкова форма дієслова, його значення і морфологічні ознаки. Суфікси інфінітива, особливості їх вживання. Суб'єктний і об'єктний інфінітив.

Дві формотворчі основи дієслова. Дієслівні форми, утворені від основи інфінітива. Дієслівні форми, утворені від основи теперішнього часу.

Продуктивні й непродуктивні класи дієслів, їх характеристика.

13.1. Категорія виду дієслова

Категорія виду як одна з найважливіших категорій дієслова в російській мові, що виражає відношення дії до її внутрішньої межі.

Дієслова доконаного й недоконаного виду.

Типи видовий кореляції. Одновидові дієслова. Лексичне значення одновидових дієслів.

13.2. Категорія перехідності/неперехідності

Категорія перехідності/непереходности, її значення. Граматичні показники перехідності. Форми вираження прямого об'єкта. Лексичні значення перехідних дієслів.

Неперехідні дієслова. Семантика неперехідних дієслів.

13.3. Категорія стану

Теорія категорії стану академіка В. В. Виноградова. Категорія стану в «Російській граматиці». Стан як вираження ставлення дії до суб'єкта.

Морфологічні та синтаксичні засоби формування активного й пасивного стану.

3.4. Категорія способу

Категорія способу як граматична категорія, що виражає відношення дії до дійсності. Модальні значення способу.

Дійсний спосіб, його значення, система форм, особливості вживання. Умовний спосіб, його семантика, граматичний спосіб вираження, морфологічні ознаки. Наказовий спосіб. Творення наказового способу від дієслів продуктивних і непродуктивних класів.

Форми спільної дії. Значення і вживання форм наказового способу. Дієслова, що не утворюють форм наказового способу. Транспозиція, або вживання одного способу в значенні іншого.

13.5. Категорія часу

Категорія часу як граматична категорія, що виражає відношення дії до моменту мовлення. Зв'язок категорії часу з категоріями способу і виду.

Абсолютне і відносне значення категорії часу.

Теперішній час дієслова: актуальне і неактуальне. Його семантика, творення. Минулий час, його творення, морфологічна своєрідність. Залежність відтінків значення дієслів минулого часу від форм виду й умов контексту. Майбутній час, його значення. Творення форм дієслів майбутнього часу в залежності від виду дієслова. Транспозиція, або вживання одних форм часу в значенні інших.

13.6. Категорія особи. Безособові дієслова. Відмінювання дієслів

Категорія особи як граматична категорія, що виражає відношення дії до особи або предмету, яке встановлюється мовцем. Особа і відміна, особа і час. Морфологічні показники особи.

Творення граматичних форм особи синтетичним способом. Основні значення особових дієслів у формах однини і множини.

Особливості творення особових форм деяких дієслів. Описовий спосіб вираження 1-ї особи дієслів. Особливості вживання особових форм дієслова.

Безособові дієслова, їх семантика, морфологічні та синтаксичні особливості. Розмежування безособових дієслів та особових, ужитих в безособовому значенні.

Відмінювання дієслів у вузькому і широкому значенні. Парадигми особових закінчень дієслів I і II дієвідміни. Словотвір дієслів.

14. Дієприкметник

Дієприкметник як дієслівна форма, що позначає ознаку предмета як процес. Поєднання ознак дієслова і прикметника в дієприкметнику. Значення, синтаксична функція дієприкметників.

Творення дійсних дієприкметників теперішнього часу. Використання формотворчих суфіксів *-ущ* - (*- ющ-*), *-ащ-* (*-ящ-*) в залежності від дієвідмінювання дієслова.

Творення дійсних дієприкметників минулого часу. Особливості вживання суфіксів дієприкметників минулого часу.

Творення пасивних дієприкметників теперішнього часу. Формотворчі суфікси. Розмежування пасивних дієприкметників теперішнього часу і якісних від дієслівних прикметників.

Творення пасивних дієприкметників минулого часу. Особливості вживання суфіксів *-нн-*, *-енн-* (*-ённ-*), *-т-*.

Явище ад'єктивація в сфері дієприкметників. Основні відмінні ознаки дієприкметників і прикметників. Перехід дієприкметників в іменники (субстантивація). Стилїстична характеристика дієприкметників.

15. Дієприслївник

Дієприслївник як незмінна дієслівна форма, що позначає додаткову дію. Дієслівні ознаки дієприслївників: вид, час, здатність дієслівного управління, можливість визначатися прислївником. Ознаки дієприслївника: незмінюваність, синтаксична функція обставини.

Дієприслївниковий зворот. Розділові знаки в реченнях з одиночними дієсловами і дієприслївниковими зворотами. Дієприслївники доконаного і недоконаного виду, їхнє творення та значення. Формотворчі суфікси і особливості їхнього вживання. Перехід дієприслївників у прислївники і прийменники. Вживання дієприслївників.

16. Прислївник як самотїйна частина мови

Прислївник, його категорїальне значення, морфологїчні особливості, синтаксична функція. Особливості сполучуваності прислївників з дієсловами, іменниками. Розподїл прислївників за лексичним значенням на означальні й обставинні. Групи означальних і обставинних прислївників.

Ступені порівняння прислївників. Вищий ступїнь (компаратив), творення синтетичної й аналітичної форм. Розмежування омонїмїчних форм вищого ступеня прислївників і прикметників. Творення синтетичної і аналітичної форм найвищого ступеня (суперлатив).

Займенникові прислївники, їхні особливості та розряди.

Словотворення прислівників. Продуктивні й непродуктивні способи творення прислівників. Правопис прислівників. Перехід прислівників в інші частини мови.

17. Категорія стану (безособово-предикативні слова)

Питання про слова категорії стану в лінгвістиці (Л.В. Щерба, В.В. Виноградов, Е.М. Галкіна-Федорук, А.Б. Шапіро). Семантичні, морфологічні, синтаксичні ознаки слів категорії стану. Семантичні розряди слів категорії стану. Класифікація слів категорії стану за їхнім походженням. Критерії розмежування і специфіка функціонування слів категорії стану і омонімічних іменників, прикметників і прислівників. Синтаксичні особливості слів категорії стану.

18. Модальні слова

Модальні слова як особлива лексико-граматична категорія (частина мови), якою виражено суб'єктивно-модальні значення. Семантичні, морфологічні, синтаксичні ознаки модальних слів. Розряди модальних слів за значенням. Творення модальних слів.

19. Службові частини мови

Функціональна специфіка службових слів, сфера їхнього використання.

Прийменник як службова частина мови. Сміслові відношення, що виражаються прийменниками (просторові, часові, способу дії, місця, причини, мети, об'єктні, порівняльні). Групи прийменників за способом творення. Розряди прийменників за структурою. Семантико-стилістичні особливості вживання прийменників російської мови в зіставленні з українською.

20. Сполучник як службова частина мови

Загальна граматична характеристика сполучників.

Групи сполучників за морфологічним складом, за походженням, за вживанням. Поділ сполучників на сурядні й підрядні залежно від значення і синтаксичних функцій. Групи сурядних і підрядних сполучників. Відносні займенники і прислівники в функції сполучникових слів, їх відмінність від сполучників. Багатозначність сполучників. Синонімія сполучників. Стилістичні особливості сполучників.

21. Частка як особливий клас службових слів

Частка як службова частина мови. Функції часток у мові. Функціонально-семантична класифікація часток. Структурна характеристика часток.

Фразеологізовані й нефразеологізовані частки. Перехід інших частин мови в частки (партікуляція). Стилістична характеристика часток. Правопис часток НЕ і НИ з різними частинами мови.

22. Вигук. Звуконаслідувальні слова

Вигуки як особлива незмінна категорія слів, які виражають почуття і волевиявлення. Місце вигуків і звуконаслідувальних слів в системі частин мови.

Групи вигуків за структурою. Семантична класифікація вигуків. Вживання вигуків. Загальна характеристика звуконаслідувальних слів. Відмінність звуконаслідувальних слів від вигуків.

23. Синтаксис

Предмет синтаксису. Система синтаксичних одиниць: словосполучення, просте речення, складне речення. Розпізнавальні ознаки синтаксичних одиниць. Поняття про складне синтаксичне ціле. Засоби синтаксичного зв'язку та їхня характеристика. Аспекти сучасного синтаксису: формальний, семантичний, комунікативний, прагматичний. Зв'язок синтаксису з лексикологією і морфологією. Синтаксис в системі мови.

Основні етапи вивчення синтаксису. Період «традиційного мовознавства». Сучасні синтаксичні теорії. Логічний аспект вивчення синтаксису. Структурний аспект вивчення синтаксису. Взаємозв'язок аспектів вивчення синтаксису. Структурно-семантичний напрям в синтаксисі.

Підрядний зв'язок, види підрядного зв'язку. Узгодження. Види узгодження: повне і неповне узгодження.

Керування. Види керування. Відмінності керування в російській та українській мовах.

Прилягання. Види прилягання.

23.1. Словосполучення

Словосполучення як одиниця синтаксису, його відмінність від слова і речення. Розуміння словосполучення у синтаксичній теорії русистики XIX-XX століть (Ф.Ф. Фортунатов, М.Н. Петерсон, А.М. Пешковський, А.А. Шахматов, В.В. Виноградов тощо). Питання про словосполучення в сучасній русистичі, науковій та шкільній граматиці.

Класифікація словосполучень: за морфологічною природою опорного слова, за структурою, за семантикою та за ступенем семантичної спаяності.

23.2. Просте речення як одиниця синтаксису

Визначення простого речення як монопредикативної одиниці. Основні ознаки речення. Види речень за метою висловлення та емоційним забарвленням. Формально-граматична організація речення. Поняття про мінімальну структурну схему простого речення. Загальні відомості про семантичну й комунікативну організацію простого речення.

Класифікація речень у сучасній російській мові: за структурою, за модальністю.

Просте речення. Система структурно-семантичних типів простого речення. Вчення про головні члени речення. Морфологізовані й неморфологізовані способи вираження головних і другорядних членів речення.

Двоскладне речення. Підмет, його семантика і способи вираження. Присудок. Типи та способи вираження. Класифікація присудків.

Система другорядних членів речення. Принципи класифікації другорядних членів речення. Означення, його види та способи вираження. Додаток, його види та способи вираження. Обставина, її види та способи вираження. Поняття про детермінант. Синкретичні члени речення.

Односкладні речення. Класифікація односкладних речень. Типи односкладних речень. Питання про називні речення, про генетивні й вокативні речення.

Неповні речення та їхні типи. Питання про еліптичні речення. Стилiстичні особливості неповних і еліптичних речень. Слова-речення.

23.3. Ускладнене речення

Загальні відомості про ускладнене речення. Місце ускладнених речень у системі синтаксичних одиниць.

Однорідні члени речення. Поняття логічної, граматичної й синтаксичної однорідності. Сполучниковий і безсполучниковий зв'язок між однорідними членами речення. Узагальнюючі слова при однорідних членах речення. Питання про однорідні й неоднорідні узгоджені означення. Пунктуація при однорідних членах речення.

Відокремлені члени речення. Поняття про відокремлення. Поняття про напівпредикативні члени речення та засоби їх вираження. Умови відокремлення. Відокремлення узгоджених і неузгоджених означень. Речення з означальними субстантивними зворотами. Речення з неузгодженими означеннями. Семантичні й граматичні особливості відокремлення додатків.

Речення з відокремленими обставинами, вираженими дієприслівниковими зворотами, умови їхнього відокремлення. Речення з обставинними субстантивними зворотами.

Речення з уточнюючими відокремленими членами.

24. Складне речення

Загальні питання теорії складного речення. Визначення складного речення. Структурно-семантична організація складного речення. Граматичне значення складного речення. Класифікація складних речень.

Засоби синтаксичного зв'язку між предикативними частинами у структурі складного речення. Сполучники в складному реченні, їхні функції, структура, семантика. Сполучникові слова, їхній морфологічний склад, особливості семантики; синтаксичні функції сполучникових слів.

Вказівні слова, їхня роль у складному реченні. Співвідношення видо-часових форм, порядок розташування частин. Типізовані лексичні елементи. Паралелізм в побудові предикативних частин.

Детермінант і його роль у складному реченні.

24.1. Складносурядне речення

Сурядні сполучники як основний засіб вираження загального граматичного значення. Складносурядні речення з різними типами сполучників та смислові відносини, що виражаються в них. Багаточленні складносурядні речення. Розділові знаки в складносурядних реченнях.

24.2. Складнопідрядне речення

Загальна структурно-семантична характеристика складнопідрядних речень. Визначення головної та підрядних предикативних частин. Засоби синтаксичного зв'язку підрядної частини з головною. Відмінність сполучникових слів від сполучників. Співвідносні (вказівні) займенники та їхні функції в складнопідрядних реченнях. Позиція підрядних частин.

Питання про класифікацію складнопідрядних речень. Логіко-граматична, формально-граматична, структурно-семантична класифікації. Прислівний та детермінантний зв'язок між частинами складнопідрядного речення.

Складнопідрядні речення нерозчленованої (одночленної) структури. Специфіка засобів зв'язку. Складнопідрядні речення з підрядними присубстантивно-означальними, з'ясувальними, займенниково-співвідносними, займенниково-сполучниковими, порівняльно-об'єктними: їх граматична форма, граматичне значення, специфіка контактних і вказівних слів.

Складнопідрядні речення розчленованої (двучленної) структури, їхня загальна характеристика. Підрядні часу, місця, умови, мети, причини, допустові, наслідкові, порівняльні. Складнопідрядні речення з кількома підрядними (послідовне підпорядкування, однорідна і неоднорідна супідрядність). Конструкції з комбінованими видами зв'язку.

24.3. Безсполучникове складне речення

Загальна структурно-семантична характеристика безсполучникових речень. Місце безсполучникових речень у системі складних речень. Основні засоби зв'язку предикативних частин у безсполучниковому реченні. Види

інтонації в безсполучниковому реченні. Безсполучникові речення однорідного і неоднорідного складу (з однотипними або різнотипними частинами).

24.4. Складне речення з різними видами зв'язку

Багаточленні конструкції з різними видами зв'язку. Типи складних синтаксичних конструкцій (ССК): ССК з сурядним та підрядним зв'язком; ССК зі сполучниковим та безсполучниковим зв'язком; ССК з сурядним та безсполучниковим зв'язком; ССК з підрядним і безсполучниковим зв'язком. Правила членування складних синтаксичних конструкцій (зовнішній і внутрішній рівні). Розділові знаки в багаточленних складних реченнях.

25. Способи передачі чужої мови

Загальні відомості. Речення з прямою мовою. Структура конструкцій з прямою мовою: слова автора і факт чужої мови, їх взаємне розташування, структурні елементи слів автора. Непряма мова, її особливості. Правила перекладу прямої мови в непряму, пов'язані зі зміною займенникового плану і з вибором сполучних засобів. Цитування. Невласне-пряма мова. Методика аналізу конструкцій з прямою мовою.

26. Складні форми організації монологічного та діалогічного мовлення

Складне синтаксичне ціле як структурно-семантична одиниця. Структурно-композиційна організація складного синтаксичного цілого. Засоби зв'язку частин складного синтаксичного цілого. Типи складних синтаксичних цілих. Абзац як стилістично-композиційна одиниця, структура абзацу та його роль у тексті.

Діалогічна єдність як структурно-семантична одиниця діалогічного мовлення. Типи діалогічних єдностей за значенням і формальними особливостями.

27. Російська пунктуація

Основи російської пунктуації. Принципи російської пунктуації: смисловий (логічний) граматичний та інтонаційний. Види знаків пунктуації. Розділові знаки та їх функції.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДЕЙ ВСТУПНИКІВ ДО МАГІСТРАТУРИ

Оцінка	Критерії і норми оцінювання
100 - 200 балів / допущено	Вступник в цілому володіє знаннями з теоретичного курсу російської мови і вміє застосовувати їх на практиці.

	Повною мірою володіє вміннями і навичками аналізу мовних одиниць, добре володіє науковою термінологією, викладає матеріал логічно, послідовно, ілюструючи наукові положення переконливими прикладами. Досконало володіє основами культури мовлення. Чітко структурує відповідь, не припускається помилок.
0-99 балів / не допущено	Вступник виявив знання матеріалу в мінімальному обсязі, необхідному для майбутнього навчання і професійної діяльності; не в повному обсязі засвоїв основні положення з теоретичного курсу російської мови, не має системних знань, припускається помилок у процесі відповіді.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Бабайцева В. В. Современный русский язык. В 3-х частях. Синтаксис. Пунктуация / В. В. Бабайцева, Л. Ю. Максимов. – М.: Просвещение, 1981. – 271 с.
2. Белошапкова В. А. Современный русский язык. Синтаксис / В.А. Белошапкова – М.: Высшая школа, 1977. – 248 с.
3. Бондарко Л. В. Фонетика современного русского литературного языка / Л. В. Бондарко. – М.: Наука, 1998. – 347 с.
4. Былинский К. И. Трудные случаи пунктуации / К. И. Былинский, Д. Э. Розенталь. – М.: Дрофа, 2002. – 347 с.
5. Виноградов В. В. Русский язык. Грамматическое учение о слове / В. В. Виноградов. – М.: Высшая школа, 1986. – 639 с.
6. Гридина Т.А. Современный русский язык. Словообразование: теория, алгоритмы анализа, тренинг: учеб. пос. / Т.А. Гридина, Н.И. Коновалова. – 2-е изд. – М.: Флинта: Наука. – 2008. – 160 с.
7. Земская Е.А. Современный русский язык. Словообразование: учеб. пос. / Е.А. Земская. – 5-е изд. – М.: Флинта: Наука, 2008. – 328 с.
8. Розенталь Д.Э. Практическая стилистика русского языка / Д. Э. Розенталь. – М.: Высшая школа, 2004. – 352 с.
9. Скобликова Е.С. Современный русский язык. Синтаксис простого предложения (теоретический курс): учеб. пособие / Е.С. Скобликова. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Флинта: Наука, 2006. – 320 с.
10. Современный русский язык / Под ред. П. А. Леканта. – М.: Дрофа, 2000. – 415 с.

Додаткова

1. Брицин М. Я. Порівняльна грамати́ка української і російської мов / М. Я. Брицин М. А. Жовтобрюх, А. В. Майборода. – К.: Вища школа, 1987. – 368 с.
2. Земская Е. А. Современный русский язык. Словообразование / Е. А. Земская. – М.: Флинта: Наука, 2008. – 295 с.
3. Иванова В. Ф. Современная русская орфография / В. Ф. Иванова. – М.: Высшая школа, 1991. – 190 с.
4. Сидоренко Е. Н. Морфология современного русского языка. Ч.2. Глагол. Наречие. Безлично-предикативные слова. Модальные слова. Служебные части речи. Междометие. / Е. Н. Сидоренко. – Симферополь: Крымское педагогическое государственное издательство, 2003. – 116 с.
5. Современный русский язык: Учебник. 3-е изд. / под ред. Л. А. Новикова. – СПб: Лань, 2001. – 328 с.
6. Чеснокова Л. Д. Русский язык. Трудные случаи морфологического разбора / Л. Д. Чеснокова. – М.: Высшая школа, 1991. – 180 с.
7. Шанский Н. М. Современный русский язык. В 3-х частях. / Н. М. Шанский, А. Н. Тихонов. – М.: Просвещение, 1987.